

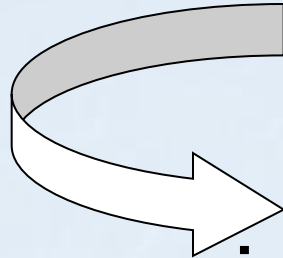
Тема 7.

**РИНКОВЕ ГОСПОДАРСТВО КРАЇН
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ В ПЕРІОД
МОНОПОЛІСТИЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ
(друга пол. ХІХ – початок ХХ ст.)
(4 години)**

План лекції

- **Передумови формування сучасного ринкового господарства у країнах Західно-європейської цивілізації в період монополістичної конкуренції (друга пол. XIX – початок XX ст.).**
- **Маржинальна революція. Школи маржиналізму.**
- **Становлення та розвиток інституціоналізму.**

МЕТА ЛЕКЦІЇ

- визначити нові тенденції у
розвитку ринкового господарства
країн Західноєвропейської цивілізації в
період монополістичної конкуренції (др.
пол. ХІХ – початок ХХ ст.) та
особливості економічної думки
відповідної епохи

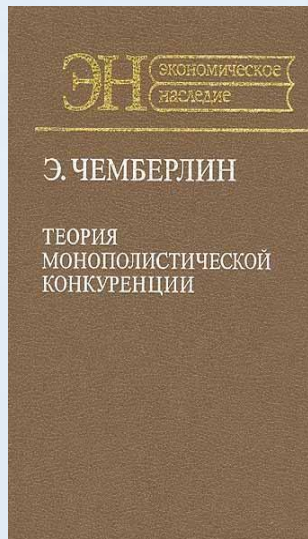

Передумови формування сучасного ринкового господарства у країнах Західноєвропейської цивілізації в період монополістичної конкуренції (друга пол. XIX – початок XX ст.).

Передумови та особливості епохи монополістичної конкуренції (кінець XIX – перша пол. XX ст.)

Після завершення промислового перевороту країни Західноєвропейської цивілізації вступили в **добу індустріалізації**.

Основним змістом останньої були **структурні зрушення** в національних господарствах.

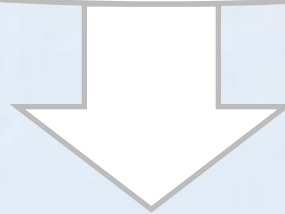

Темпи та строки індустріалізації залежали від конкретних історичних умов кожної країни, вихідного рівня промислового перевороту, загальносвітового економічного розвитку.

Формується ринкова економіка монополістичної конкуренції

**ЗАГАЛЬНИМИ РИСАМИ
ДОБИ МОНОПОЛІСТИЧНОЇ
КОНКУРЕНЦІЇ Є:**

1.1. Прогрес науки, техніки і технології виробництва

Індустріалізація в розвинутих країнах відбувалася на основі другої **науково-технічної революції (1870-1918 рр.)**.

Наукова революція. Відкриття в галузі математики, фізики, хімії, інших наук сприяли технічному прогресові; зв'язок науки та виробництва набув **системного характеру**.

Створено нову енергетичну базу виробництва – **електричну** (замість парової).
Технологія отримання, передачі та приймання електроенергії

Велике економічне значення мали технічні вдосконалення в **металургії** – конверторний спосіб виробництва сталі, впровадження мартенівських печей, започатковано кольорову металургію.

Технічні і технологічні новації в **металообробці**: був винайдений автоматичний револьверний верстат (США), вдосконалено токарний та ін. металорізальні механізми.

1.1. Прогрес науки, техніки і технології виробництва

Відкриття в галузі виробництва хімічної продукції (синтетичні барвники, кислоти, фарбувальні, лікарські, парфумерні та ін. вироби) дали поштовх для розвитку **хімічної промисловості**.

Важливі вдосконалення були зроблені в технічній сфері **легкої, поліграфічної** та ін. галузях промисловості (*автоматичний ткацький верстат, лінотип, автомат для виробництва пляшок тощо*).

Грандіозні технічні і структурні зрушення відбуваються і в **машинобудуванні**, вони сприяють створенню масового, безперервного та автоматизованого виробництва.

Провідними галузями стали виробництво продукції органічної та неорганічної хімії, добувної, металургійної, машинобудівної, транспортної промисловості.

Розвивалися **нові галузі**: сталеливарна, нафтодобувна і нафтопереробна, електротехнічна, алюмінієва, автомобільна тощо.

Революційні зміни у **транспортній системі**: будівництво теплоходів, танкерів, електрифікація залізниць, становлення повітряного транспорту

1.2. Наслідки науково-технічної революції

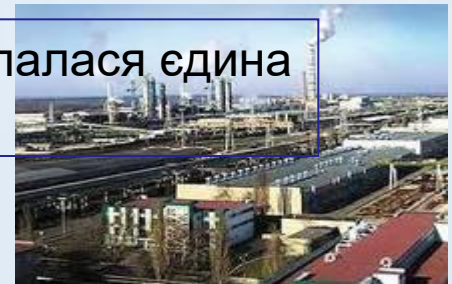
Наука цього періоду відкрила перед людством **необмежені можливості** для прогресу і визначила характер науково-технічної революції аж до середини ХХ ст.

Технічні та технологічні відкриття різко підвищили **ефективність праці**, почалося масове виробництво товарів, знизилася їх собівартість.

Економічне зростання ґрунтувалася на впровадженні **інновацій**, наука перетворюється на продуктивну силу суспільства

Застосування нової техніки і удосконалення технології, стрімкий розвиток економіки багатьох країн світу привели до того, що **завершився промисловий переворот в Німеччині – в 70-ті рр.; Австро-Угорщині, Росії та Італії – в 90-ті рр. ХІХ ст. (в Англії, США і Франції це відбулося раніше).**

Значно зросла роль **міжнародних економічних зв'язків**, склалася єдина капіталістична система господарювання.

1.2. Наслідки науково-технічної революції

Якісні зміни у техніці та технології, початок автоматизації виробництва. Стандартизоване, масове поточне виробництво із застосуванням конвейера вперше отримало закінчений вигляд на заводах Г. Форда у 1912-1913 рр.

Революційні зміни у транспортній системі: бурний розвиток залізничного транспорту, його електрифікація, зросли потужність та маневреність паровозів. З 1860 по 1900 рр. світова залізнична мережа збільшилася майже у 4 рази. З'явився новий вид транспорту – автомобільний.

Переворот на морському транспорті: будівництво теплоходів, танкерів.

Прогрес засобів зв'язку. Довжина телеграфних ліній у всіх країнах світу за останні 20 рр. XIX ст. зросла втричі, почав застосовуватись телефонний зв'язок. В 1895 р. російським вченим А.С. Поповим було винайдено радіо.

Широкий розвиток отримала і воєнна техніка. З'явилося автоматична стрілкова зброя, зросла потужність вибухових речовин.

1.3. Структурні зміни в економіці провідних країн світу. Монополістичні об'єднання, їх основні форми

Капіталізм вільної конкуренції почав переростати в монополістичний капіталізм.

Новий ступень розвитку продуктивних сил зумовив значні зміни в структурі економіки. *Важка промисловість зайняла провідне місце в машинобудуванні.*

Для розвитку важкої індустрії, створення нових крупних підприємств, знадобились **значні капіталовкладення**. Тому *якісно нові зміни відбувалися і в організації та управлінні виробництвом*. Провідне місце належало **акціонерним товариствам**, завдяки яким залучалися вільні капітали.

Посилився процес концентрації виробництва і централізації капіталу, що охопив усі розвинуті країни й основні галузі їхньої економіки. У промисловості, банківській сфері виникають і розвиваються **монополістичні об'єднання**.

Банки перетворюються на фінансові центри, що контролювали як грошовий капітал, так і промислове виробництво. *Зрощення банківського капіталу із промисловим зумовило формування фінансової олігархії.*

Монополія

Підприємство або їх об'єднання, що виробляє основну частку продукції певного виду

Виникає на основі високого рівня концентрації виробництва та капіталу

МОНОПОЛІСТИЧНІ ОБ'ЄДНАННЯ

В першу чергу монополістичні об'єднання виникали у тих галузях промисловості, де концентрація виробництва була найвищою, і де підприємці були змушені шукати нові шляхи підвищення норми прибутку: в гірничий, металургійній, суднобудівній, електротехнічній тощо.

Якщо в 60-70-х рр. XIX ст. монополії тільки починають утворюватись, то в 80-ті рр. кількість монополістичних об'єднань суттєво зростає, та вони ще не дуже сталі. Поступово монополії набирають економічну могутність і політичний вплив, і вже після світової кризи 1900 – 1903 рр. остаточно стверджують своє лідерство в економіці провідних країн світу.

ФОРМИ МОНОПОЛІСТИЧНИ Х ОБ'ЄДНАНЬ

картель – об'єднання, учасники яких укладають угоду про регулювання обсягів виробництва, умовах збуту продукції та найму робочої сили (як правило, у межах однієї галузі). Учасники картелів зберігають комерційну та виробничу незалежність;

синдикат – об'єднання, в яких розподіл замовлень, придбання сировини і реалізація готової продукції здійснюється через єдину збутову контору;

трест – повне об'єднання підприємств, виробляючих однорідну продукцію, з метою спільного виробництва і збуту. Учасники трестів не мають виробничої, комерційної, а нерідко й юридичної самостійності;

концерн – об'єднання підприємств промисловості, транспорту, торгівлі та банківської сфери. Учасники зберігають формальну самостійність, однак підпорядковуються контролю фінансової групи, яка очолює концерн.

Передумови та особливості епохи монополістичної конкуренції (кінець XIX – перша пол. XX ст.)

На основі науково-технічних і технологічних винаходів виникають **нові галузі виробництва**, модернізуються старі.

Збільшується **питома вага промисловості** у виробництві ВВП і НД.

Завершення індустріалізації забезпечує **перевагу промисловості над сільським господарством, важкої індустрії над легкою**. Машинне виробництво перемагає в усіх галузях господарства.

Торговий і промисловий капітал поступається першістю **фінансовому**.

Передумови та особливості епохи монополістичної конкуренції (кінець XIX – перша пол. XX ст.)

Під час індустріалізації відбувається **концентрація** виробництва та зміни в організації та управлінні виробництвом – виникають **монополії**, акціонерні товариства.

У кінці XIX – на початку XX ст. завершується формування **світового ринку**, разом з тим поглиблюється нерівномірність у розвитку окремих країн, загострюються міждержавні суперечності (у тому числі й пов'язані з поділом колоній).

Світове господарство цього періоду перестає відповідати традиційним уявленням про капіталізм (заснований на вільній конкуренції окремих самостійних підприємств), воно вступає в **стадію монополістичного капіталізму**.

На початок XX ст. було **завершено територіальний поділ світу**.
Постало питання про його **перерозподіл**

Якісні зміни у
соціально-економічних
відносинах

Зменшення значення приватної власності, розвиток акціонерної, кооперативної, державної та муніципальної власності

Розвиток
ринкової
економіки

Перехід від досконалої конкуренції до недосконалої

Завершення формування міжнародної економіки як цілісної системи

2

**Маржинальна
революція.
Теоретичні школи
маржиналізму.**

“МАРЖИНАЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ” –
перехід від класичної
школи політичної економії до
теоретико-методологічних принципів
маржиналізму, що відбувся в останній
третині XIX ст.

Засновниками маржиналізму вважаються:

австрієць **К. Менгер** (1840—1921),
англієць **В. С. Джевонс** (1835—1882)
і француз **Л. Вальрас** (1834—1910).

Поява **маржиналізму** (marginal - граничний) була об'єктивно зумовлена глибокими якісними змінами на мікро- та макрорівнях, які сталися в останній третині XIX ст. в суспільно-економічному житті розвинутих країн Заходу:

Розвиток зрілого індустріального господарства,
монополізація економіки

Кризовий стан класичної політекономії та
необхідність вироблення рекомендацій щодо
раціонального господарювання

прогрес науки, особливо її природничих і
гуманітарних галузей

ПЕРІОДИЗАЦІЯ МАРЖИНАЛІЗМУ

Попередники

- з початку XIX ст.

попередники маржиналізму Г. Госсен (1810—1858), Ж. Дюпюї (1804—1866), А. Курно (1801—1877), Й. Тюнен (1783—1850)

1 ЕТАП

- 70-90-ті рр. XIX ст. – **суб'єктивний**

К. Менгер (1840—1921), Ф. Візер (1851—1926) і Е. Бем-Баверк (1851—1914); В. С. Джевонс (1835—1882); Л. Вальрас (1834—1910).

2 ЕТАП

- з 90-х рр. XIX ст. – XX ст. **неокласичний**

А. Маршалл (1842—1924); А. Пігу (1877—1959); Дж. Б. Кларк (1847—1938).

Методологія маржиналізму:

дослідження **граничних економічних величин** на рівні фірми, галузі (мікроекономіка) та національної економіки (макроекономіка).

ідеологічна **нейтральність** аналізу

перегляд предмета дослідження – провідною стає проблема **раціонального розподілу** обмежених ресурсів

індивідуалізм – пояснення економічних явищ поведінкою окремих індивідів та розгляд економічних закономірностей як наслідку взаємодій індивідуальних рішень

статичний підхід – досліджуються не зміни економіки, а те, як вона улаштована

економічна **раціональність**, яка означає максимізацію суб'єктами господарювання своїх цілей

граничний аналіз і математизація, тобто використання граничних величин та математичних методів

рівноважний підхід – ідея економічної рівноваги

Маржинальна революція – перехід від концепції класичної школи до неокласичній теорії

Маржиналізм

Заслуги маржиналізму

Обґрунтування **сумісного вивчення попиту і пропозиції** (на першому етапі вивчалися проблеми попиту, а класики надавали перевагу проблемам виробництва);

Формування **теорії вартості** на основі граничних витрат і граничної корисності;

Визнання **обмеженості** економічних ресурсів

Основні положення

Використання **граничних величин**, як інструментів аналізу економічних явищ;

Основою вивчення виступає поведінка **окремих фірм та споживачів**

Дослідження раціонального розподілу ресурсів та визначення **оптимального їх використання**

*Перший етап
маржинальної
революції*

2.1

(70 -80 р.р. XIX ст.)

Головні представники першого етапу маржинальної революції

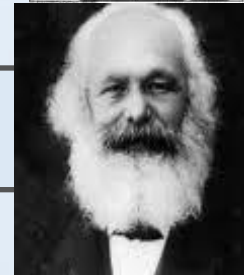
К. Менгер (1840—1921)

В. С. Джевонс (1835—1882)

Л. Вальрас (1834—1910)

Увага: теми для презентацій доповідей та есе студентів з теми 7

ТЕОРЕТИЧНІ ШКОЛИ 1-ГО СУБ'ЄКТИВНОГО ЕТАПУ МАРЖИНАЛІЗМУ

АВСТРІЙСЬКА ШКОЛА

Методологічні особливості :

1. **Суб'єктивно-психологічний** підхід до аналізу економічних процесів;
2. **Індивідуалізм**: головний об'єкт дослідження не суспільне виробництво, а індивідуальне господарство;
3. **Заперечення об'єктивного** характеру суспільного розвитку

Предмет дослідження:

сфера споживання (попит), визнання пріоритетності споживання над виробництвом

Об'єкт дослідження - окреме господарство.

Ідеалом такого господарства було господарство ізольованого суб'єкта – Робінзона, якій приймає рішення на основі особистих вигод. Народне господарство – це сукупність таких окремих господарств.

Центральне місце серед проблем, які досліджувала австрійська школа, посідала проблема цінності, що відома під назвою теорії «граничної корисності».

Згідно з цією теорією **корисність** є визначальним фактором цінності.

Австрійська школа маржиналізму – «суб'єктивний» напрямок

Основні положення

- В теорії вартості увагу зосереджено на **споживчій вартості, корисності**;
- Ввели поняття **суб'єктивної корисності** (цінності даної речі для даної людини), визнавши її як основу ціноутворення.
- Замінили терміни класичної школи: «вартість» і «товар» на **«цінність» і «корисність»**;
- Первинною вважали **сферу споживання** і ціни, зумовлені корисністю товарів

Центральне місце серед проблем, які досліджувала австрійська школа, посідала проблема цінності, що відома під назвою теорії «граничної корисності».

Корисність - загальна властивість матеріальних благ, котра дає змогу задовольнити потреби індивіда

Корисність **не може** розглядатися з **об'єктивної**, безособистісної точки зору

Формування **цінності благ** - не всі «корисності» здатні обмінюватися, а тільки ті блага, які є в **обмеженій кількості**

Цінність є поєднанням корисності з рідкістю або обмеженістю матеріальних благ

Основа цінності – **гранична корисність**

Карл Менгер (1840-1921 р.р.) – засновник австрійської школи

Економічне
вчення

сформулював **принцип спадної корисності**;
цінність блага визначається
корисністю, яку має **остання** одиниця його запасу

Абстрактна корисність різних
категорій благ (предмети
їжі, одягу, палива тощо)

Конкретна корисність
кожної одиниці певного блага
(першого, другого кг. хліба)

Шкала Менгера – спроба пояснити місце кожного
економічного блага в *шкалі корисностей* та ступінь
насиченості потреби у ньому.

Цінність має суб'єктивний характер; ціна
товару визначає не вартість (витрати
праці), а цінність, яка вимірюється
граничною корисністю

**Блага першого
(нижчого) порядку** –
предмети споживання

Блага вищого порядку
– засоби виробництва

Обмін

Ціна визначається на основі суб'єктивних оцінок блага
покупцями і продавцями

Пропорції обміну визначаються співвідношенням їх граничних корисностей;
Обмін взаємовигідний, але ж нееквівалентний.

Ойген фон Бем-Баверк (1851-1914 р.р.) – кардиналістській підхід

- процес утворення цінності (ціноутворення) поділяв на два етапи

1. утворення «суб'єктивної цінності» - індивідуальна оцінка блага суб'єктом

Особиста оцінка товару окремим споживачем і продавцем, є водночас і мірою його цінності; основа цінності товару **гранична корисність**

2. утворення "об'єктивної цінності"

Ціна, яка формується на ринку у процесі стихійного виявлення попиту і пропозиції

Види корисності

Абстрактна (проста) як корисність взагалі, що притаманна матеріальним благам, які є в достатній кількості

Кваліфікованою (конкретною) корисністю наділялися блага, запас яких обмежений

Гранична корисність - суб'єктивна оцінка найменшої корисності останньої одиниці блага, що є основою ціни

Фрідріх фон Візер (1851-1926 рр.)

Теорія вартості (цінності)

Цінність є судженням про значимість благ

Гранична корисність – це додаткова корисність від споживання **додаткової одиниці блага**

Теорія альтернативних (суб'єктивних) витрат

Витрати виробництва - це не реальні витрати факторів виробництва, а оцінка **альтернативних можливостей** їх використання в іншому місці; тому витрати виробництва мають **суб'єктивний характер**

Граничний продукт – споживче благо, яке вироблене при використанні продуктивних благ, що мають найменшу граничну корисність

Закон Візера: дійсна цінність речі – недоотримані корисності інших речей, які могли бути вироблені за допомогою ресурсів, що витрачені на виробництво даної речі

Загальна (сумарна) корисність

Добуток граничної корисності та загального числа одиниць цього блага

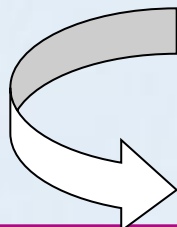
МАТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМОК

Основні передумови впровадження математичних методів у економічні дослідження:

- 1) перетворення капіталізму на розвинену господарську систему з високим рівнем взаємозалежності всіх її елементів;
- 2) значні досягнення в галузі математики і можливість їх застосування до аналізу економічних процесів.

Самостійність математичного методу полягає в тому, що він є не тільки описовим, а й дослідницьким методом, причому дослідження не лише кількісного, а і якісного.

перша спроба описати ринок конкуренції товаровиробників, як замкнену систему кількісних взаємозалежностей (математична концепція економічної рівноваги)

створено теорію **загальної рівноваги** і **ординалістський варіант** теорії граничної корисності

побудова теоретичних моделей на основі синтезу уявлень про граничну корисність, граничну продуктивність і теорію попиту і пропозиції

1 етап - праці А. Курно і Г. Госсена (перша половина XIX ст.)

2 етап - праці Л. Вальраса і В. Парето, в яких математичну теорію подано в цілісному вигляді

ТЕОРЕТИЧНІ ШКОЛИ 1-го СУБ'ЄКТИВНОГО ЕТАПУ МАРЖИНАЛІЗМУ

ЛОЗАНСЬКА ШКОЛА

Леон Вальрас
(1834—1910)

видатний економіст-
математик,
засновник
лозаннської школи.

Принципова заслуга
Вальраса полягає у
створенні замкненої
математичної моделі
**загальної
економічної
рівноваги.**

Усіх агентів
виробництва
Вальрас поділив на
дві групи: **власники**
продуктивних
послуг (землі, праці,
капіталу) і
підприємці.

Леон Вальрас (1834-1910) – швейцарський економіст, засновник **лозаннської школи**, яка є гілкою математичної школи. З 1870р. працював на кафедрі політичної економії в Лозаннському університеті.

Основна праця

«Елементи чистої політичної економії» (1874)

Економічні погляди

Модель загальної економічної рівноваги: стан економіки, коли **всі ринки** (готової продукції і факторів виробництва) **одночасно перебувають у стані рівноваги** в умовах досконалої конкуренції.

Сукупний попит дорівнює сукупній пропозиції

Сукупні доходи дорівнюють сукупним видаткам

Рівновага на окремому ринку не гарантує загальної рівноваги для всієї економіки

Основні положення

Основні види ринків: факторів виробництва і споживчих товарів

Взаємозв'язок між основними показниками виробництва й обміну викладено у вигляді рівнянь

Обмін здійснюється на основі еквівалентності та взаємовигідності

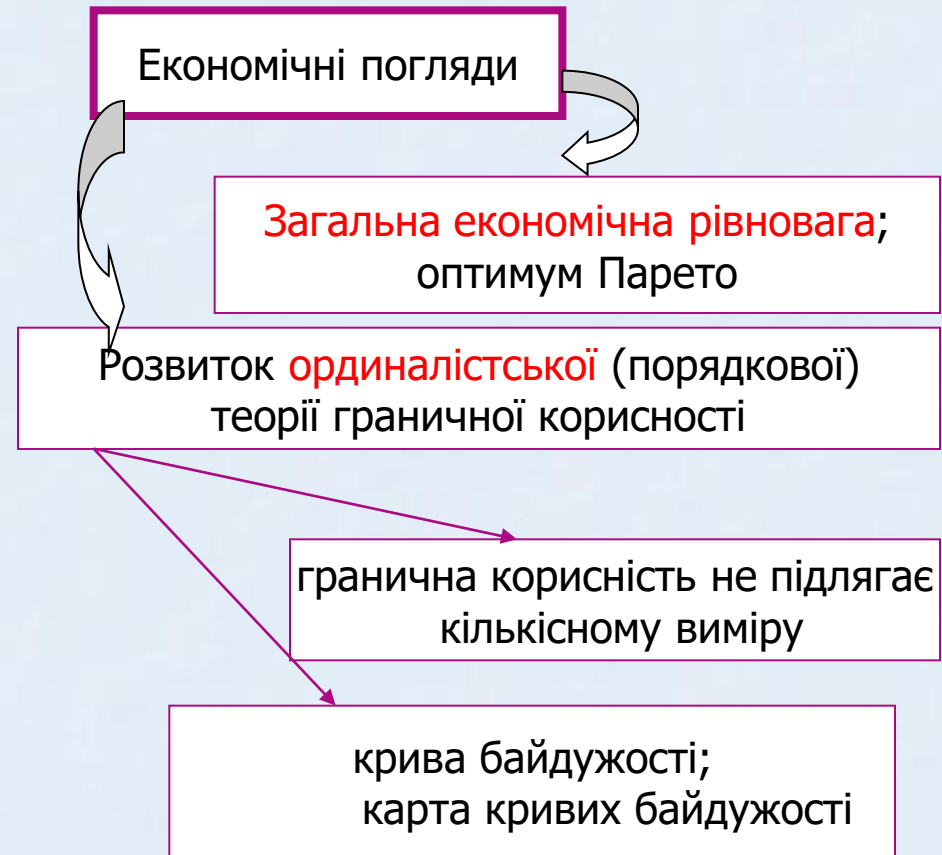
Ціна – основний інструмент забезпечення ринкової рівноваги

Рівноважна ціна встановлюється у точці рівноваги між корисністю товарів і витратами на його виробництво

Вільфредо Парето

- Продовжувачем традицій лозаннської школи був видатний італійський учений **Вільфредо Парето (1848—1923)**; Професор економіки Лозанського університету.
- Основні праці — це двотомний «Курс політичної економії» (1898), «Вчення політекономії» (1906) і «Трактат із загальної соціології» (1916)
- **Предмет економічної теорії** - механізм установа рівноваги між потребами людей і обмеженими ресурсами
- **Методологія** — функціональна (математична) залежність між економічними процесами, відмова від використання причинно-наслідкових залежностей

Оптимум Парето

Рівновага - економічний стан, за якого неможливо поліпшити становище будь-якого з учасників обміну, не погіршивши становища когось іншого.

У такий спосіб Парето сформулював поняття **суспільної максимальної корисності** («оптимум Парето»); це поняття характеризує **найдоцільніший розподіл товарів і ресурсів**.

Модель загальної рівноваги для **трьох типів економіки** – вільної конкуренції, монополії, соціалістичної.

Максимізація цілей виробників та споживачів - лише на ринку **досконалої конкуренції**

■ На відміну від Вальраса, розглядав стан рівноваги в **часі**, намагався «очистити» теорію рівноваги від «психології», **виключивши етичні мотиви економічної поведінки суб'єктів господарювання**.

ТЕОРЕТИЧНІ ШКОЛИ 1-го СУБ'ЄКТИВНОГО ЕТАПУ МАРЖИНАЛІЗМУ

ЛОНДОНСЬКА ШКОЛА

(математична)

**Уіл'ям Стенлі
Джевонс
(1835-1882) –
професор
Лондонського
університету**

Головні праці:

“Теорія політичної економії”
(1871);

“Принципи науки” (1874).

Об'єкт дослідження
економічної науки –
економіка окремої країни як
сума індивідуальних
господарств проблемами;

Основні ідеї

предмет політичної економії – виявлення умов максимізації корисності споживача

гранична корисність – це **приріст** корисності кожної додаткової одиниці блага; **підлягає кількісному виміру** (увів термін ютилі)

загальна корисність блага залежить від його кількості

правило максимізації корисності : **$MU_x/MU_y = P_x/P_y$**

сформулював закон **спадної граничної корисності** (незалежно від Г.Госсена)

*Другий етап
маржинальної
революції*

2.2

Становлення **неокласичної теорії** пов'язане з другим етапом «маржинальної революції», який припадає на 90-ті рр. XIX ст.

- Трактують економічну теорію як науку про **оптимальне використання обмежених ресурсів для задоволення потреб**

Головне досягнення маржиналістів на цьому етапі — відмова від суб'єктивізму та психологізму 70-х років

Методологія

Системний аналіз

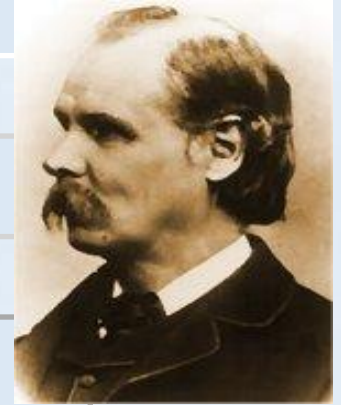
Функціональний аналіз

Через те представників "другої хвилі" маржиналізму стали вважати спадкоємцями класиків я, а їх теорію – неокласичною

Неокласики об'єднали сфери виробництва і споживання в об'єкт цілісного аналізу

Головні представники другого етапу маржинальної революції

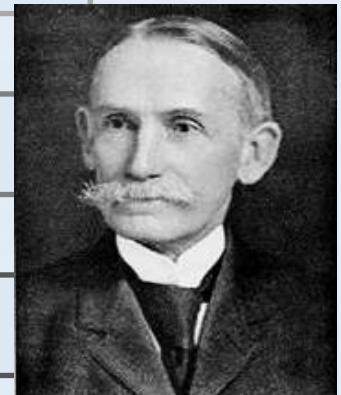
А. Маршалл (1842—1924)

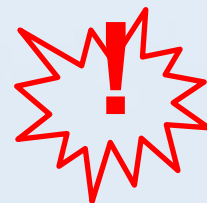
А. Пігу (1877—1959)

Дж. Б. Кларк (1847—1938)

В. Парето (1848—1923)

Увага: теми для презентацій доповідей та есе студентів з теми 7

А. Маршалл (Кембриджська школа)

Основна праця - «Принципи економік»
(«The Principles of Economics», 1890).

Найбільшою його заслугою є створення синтетичної теорії, яка **об'єднувала** здобутки класичної, маржинальної теорії та історичної школи

Теорія вартості на основі поєднання теорії трудової вартості (дія об'єктивних факторів) і теорії граничної корисності (дія суб'єктивних факторів),

Відмова від **теоретичних дискусій** навколо **вартості («цінності»)** на користь вивчення **проблем взаємодії попиту і пропозиції** як сил, що визначають процеси, котрі відбуваються на ринку

Економічні погляди А. Маршалла

- Вважав **еволюцію** єдиною формою суспільного розвитку
- **Теорія попиту**: попит залежить від граничної корисності, а ціна попиту - грошова оцінка бажання; формулює **закон попиту**, поняття «**споживчий надлишок**»
- Концепція «**еластичності попиту**» – відношення динаміки попиту до динаміки ціни; розрізняє еластичний та нееластичний попит, чинники еластичності, **перехресну еластичність**
- **Теорія пропозиції** : закон пропозиції (теоретично і графічно), ціна **пропозиції** - визначається граничними витратами
- **Теорія ринкової рівноваги**: ввів поняття «**ціна рівноваги**», хрест Маршала – графік, на якому перетинаються криві попиту і пропозиції
- Розмежував **постійні, змінні, граничні та загальні витрати**; визначив **періоди часу** – короткий, довгий і тривалий (дуже довгий)
- Виявив закономірності зміни питомих витрат виробництва при збільшенні обсягів виробництва – **закони зростаючої, спадної та постійної віддачі**
- Теорія А. Маршалла – це **теорія цін у конкурентних умовах** (*стихийне регулювання цін*). Монополія - це приватний випадок в умовах панування необмеженої конкуренції

Теорія розподілу Маршалла

кожний із факторів виробництва
(земля, праця, капітал, підприємницька діяльність)
підлягають дії попиту і пропозиції

кожен з факторів має **ціну попиту**,
яка визначається його граничною продуктивністю,
і **ціну пропозиції**, яка визначається його граничними витратами.

Зарплата – винагорода найманих
працівників за працю

Прибуток складається з
підприємницького доходу та проценту

Рента від землі – винагорода
землевласника за реалізацію
власності на землю

Підприємницький дохід –
винагорода за
управлінську працю та ризик

Процент на капітал – винагорода за
втрати, з якими пов'язане
очікування майбутнього
задоволення від ресурсів

**Національний
дивіденд**

Американська школа

розповсюджує принцип маржинального аналізу на **фактори виробництва** і створює теорію граничної продуктивності факторів.

Д. Б. Кларк (1847-1938 рр.).

фактори виробництва – капітал в грошах, капітальні блага (засоби виробництва і земля), підприємництво, праця робітників;

участь кожного фактора у створенні вартості визначається його **граничною продуктивністю**

граничний продукт – приріст продукції, одержаний у результаті збільшення використання даного фактора на одну одиницю

Закон зниження граничної продуктивності: зростання одного з виробничих факторів на одиницю і незмінності інших веде до зниження приросту продукції.

Доходи: кожний фактор створює дохід, якій залежить від граничної продуктивності фактора. Капітал дає банкіру **процент**, капітальні блага – **ренду**, діяльність підприємця - **підприємницький прибуток**, а праця - **заробітну плату**.

Кларк поділяв економічну науку на три розділи:

- **універсальну економіку** (вивчає загальні універсальні закони розвитку економічних явищ - закон граничної корисності, спадної продуктивності);
- **економічну статику** (аналізує дію цих законів за умов перебування господарства в стабільному, рівноважному стані, відсутності розвитку);
- **економічну динаміку** (аналізуються зміни економічних явищ та умови динаміки: збільшення населення, капіталу, удосконалення методів і форм організації виробництва).

3

Становлення та розвиток інституціоналізму

Інституціоналізм почав формуватися наприкінці XIX ст.
в США за умов *монополістичної конкуренції*.
Його ідейні основи було закладено
американським економістом і соціологом **Т. Вебленом**.

Предмет дослідження

Суспільство як соц. система, організована
за допомогою **системи економічних та
позаекономічних інститутів**, які мають
конкретно-історичні та національно-
специфічні форми

Інститут

правила і норми, що регулюють
поведінку економічних агентів,
передбачають механізми контролю
за їх дотриманням

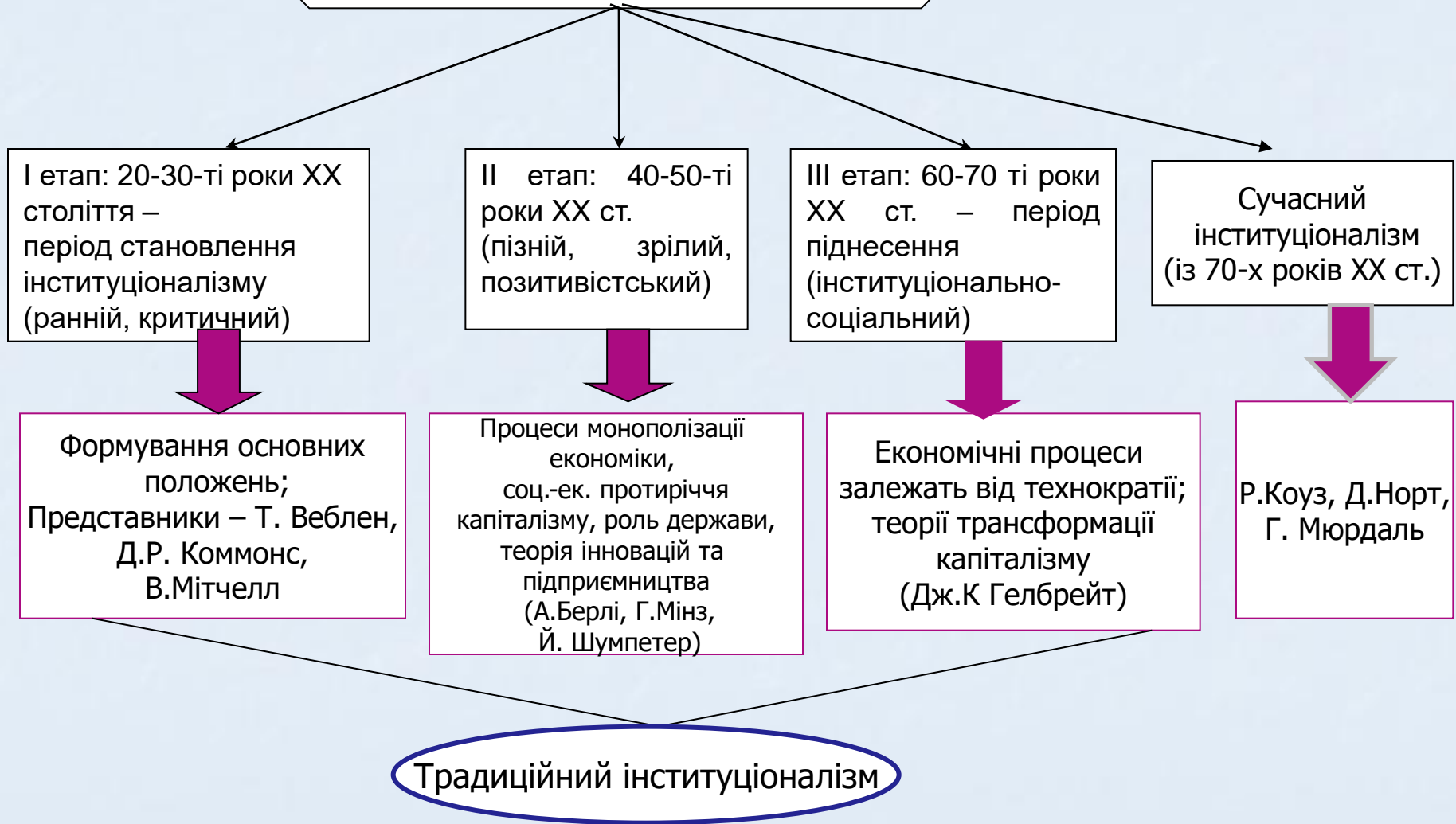

Класичний інституціоналізм не мав єдиних теоретичних засад, а його прихильників об'єднували лише **методологія та критичне ставлення** до ортодоксальної класичної й неокласичної теорій.

Його прихильники в основу аналізу беруть не тільки економічні проблеми, а і соціальні, політичні, етичні, правові тощо.

Етапи розвитку інституціоналізму

У рамках **раннього інституціоналізму** склались три основні напрями:

1) соціально-психологічний;

2) соціально-правовий;

3) емпіричний (кон'юнктурно-статистичний).

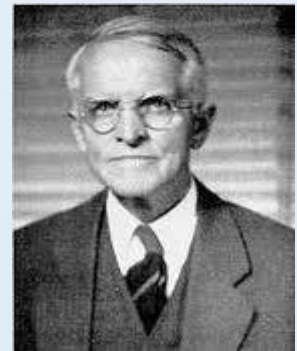
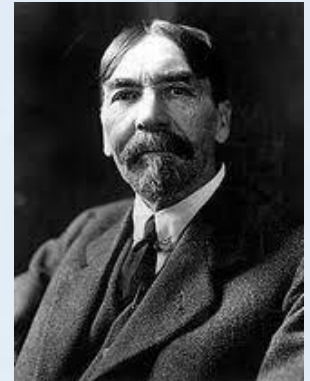
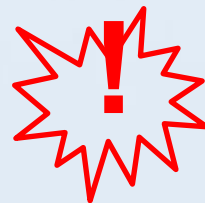
Головні представники класичного “раннього” американського інституціоналізму

Соціально-психологічний інституціоналізм
Т. Веблен (1857—1929)

Соціально-правовий інституціоналізм
Д. Р. Коммонс (1862—1945)

Кон'юнктурно-статистичний
інституціоналізм - В. Мітчелл (1874-1948)

**Увага: теми для пре-
зентацій доповідей та
есе студентів з теми 7**

Торнстейн Веблен
(1857-1929 р.р.)

Соціально-психологічний
інституціоналізм

Економічні
погляди

“ Теорія
бездіяльного класу”
(1899 р.)

Заперечення положень щодо економічної рівноваги,
раціональної людини

Основа розвитку суспільства – психологія колективу;
трактувати економічні явища необхідно з
соціологічних та історичних позицій

Економічна поведінка людини залежить від норм
поведінки, психології, традицій, мотивів тощо

"Ефект Веблена" (ефект престижного споживання)
характерний для крупних власників, товари для цього класу
цінуються по тому, наскільки володіння цими товарами
відрізняє людину від оточуючих; це споживання
є підтвердженням успіху

Принцип технологічного детермінізму – основою ек. розвитку є
науково-технічний прогрес

Соціально-правовий інституціоналізм

Джон Коммонс (1862-1945)

Основна праця

“Інституціональна економіка” (1924)

Особливості поглядів

Серед інститутів виключне значення має **право**, що має пріоритет над економікою

Приділяв велику увагу вивченню ролі **корпорацій** та їх впливу на поведінку людей

Вартість визначав, як результат **правового узгодження** “колективних інститутів” (союзів, корпорацій, політичних партій).

Вирішення **конфліктів** мирним шляхом через співпрацю груп на основі **угоди**. **Теорія угод** (трансакцій)- теорія компромісних рішень для досягнення єдності думок.

Політична економія – це наука про людську культуру, її основним поняттям є угода, завданням – вивчення процесів, що ведуть до встановлення розумної вартості благ

Уеслі Клер Мітчелл
(1874-1948)

Основні твори

Кон'юктурно-статистичний
інституціоналізм

Економічні погляди

“Лекції про типи економічної
теорії” (1935), «Ділові
цикли» (1913)

Проблеми промислових криз, зайнятості, грошового обігу

Цикли в економіці – це результати дії багатьох взаємопов'язаних факторів (інвестицій, грошового обігу, курсів акцій, заощаджень, тощо) в динаміці. **Діловий цикл** - це підйоми та спади. **Причина циклів** – прагнення отримати прибуток

Засобом пом'якшення циклічних коливань є **держава** в особі спеціального органу по рекомендаційному плануванню і прогнозуванню

Систематизація статистичного матеріалу для
прогнозування кон'юктури

Завдання політичної економії – **пояснення грошових відносин** з огляду на поведінку людини

Аналіз **мотиваційної поведінки** людей (психологічної, соціальної тощо) в її **грошових** інтересах

З часом саме життя все більше підштовхувало економічну думку до розроблення теорій, які могли б дати реалістичніше уявлення про те, як насправді функціонує ринкова система, у чому її переваги, а де вона дає збої, що потребують коригування з боку держави. Економічна думка першої чверті ХХ ст. стала приділяти все більше уваги проблемі економічного циклу, але будучи зв'язаною провідною ідеєю неокласичної школи про автоматичне встановлення економічної рівноваги, вона прагнула дати пояснення економічного циклу на підставі зовнішніх щодо економічної системи явищ.

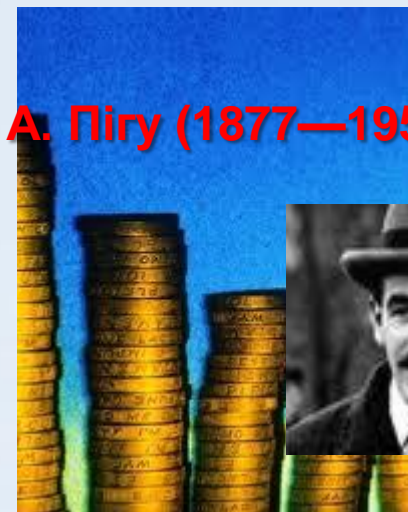
Тому неокласики починають спеціально досліджувати роль грошової системи та її вплив на параметри розвитку економіки, можливості використання грошово-кредитної політики як інструмента антициклічного регулювання.

Унаслідок цього виникають **нові грошові теорії**

У 20-х рр. ХХ ст. з'являється **кембриджський варіант кількісної теорії грошей або теорія «касових залишків»**.

її авторами були А. Маршалл, А. Пігу та Дж. Робертсон.
Основна ідея кількісної теорії грошей — безпосередній вплив змін грошової маси на рівень цін.

А. Пігу (1877—1959)

аналіз мотивів,
котрі визначають **накопичення готівки** в касах фірм і в окремих осіб у вигляді готівки

Автоматичний **регулятор рівноваги** на ринку — прагнення до **збереження цінності** грошового доходу

Підвищення цін спричиняє зменшення споживання і внаслідок цього скорочення попиту та нове зниження цін.
Падіння цін навпаки — стимулює зростання попиту і наступне зростання цін.

Кількісна теорія грошей: $M = k * p * y$,
(**M** -грошова маса; **p** -загальний рівень цін;
y -обсяг ВВП; **k** -коефіцієнт,
що відображає частку готівкових грошей на руках споживачів,
які не вкладено в цінні папери і не витрачено на споживання).

Такі процеси заведено називати **«ефектом Пігу»** або **«ефектом реальних касових залишків»**

«Добра й погана торгівля» (1913),
«Капітал і зайнятість» (1937).

Ральф Хоутрі

Причина економічних циклів

Коливання **грошового попиту** та зміни у наданні **кредитів**

За **економічного піднесення**, попит на гроші зростає, банки збільшують кредит, зменшують ставку процента

З розвитком цього процесу банки стають обережнішими і підвищують ставку процента, обмежують кредитування. В результаті відбувається **спад** економічної активності.

циклічні коливання ділової активності можна пом'якшити через розумну **грошово-кредитну політику**.